

לע"נ ר' חיים אשר ב"ר שלמה וטובה ב"ר אליעזר אלכסנדר לוי

פנינו כלפי העם¹

הרב נריה זצ"ל

הקדמה

דברים אלו העוסקים בקו המנחה המרכזי של השקפת עולמנו, שמענו ממו"ר הרב משה צבי נריה זצ"ל בקיץ ה'תש"ן בעומדנו לסיים את לימודינו בכפר הרא"ה. זכינו, ובאותה שנה העביר לנו הרב נריה מדי שבוע שיעור מתורתו של הרב קוק זצ"ל, בכל שבוע מעניינו של אותו שבוע. וביקשנו מהרב בסוף השנה שיעביר לנו שיעור לסיכום הלימוד לפני שאנו יוצאים איש איש לדרכו. הרב כמובן נענה בשמחה, וזכינו לשיחה ארוכה ויסודית לבניין השקפת עולמנו ע"פ הדרכתו של הרב נריה זצ"ל. השיחה כמובן הייתה ספונטנית ופעמים הסתעפה לנושאים נוספים, ועל כן ערכתי אותה מחדש (כולל נתינת הכותרת) תוך השמטה של דברים מסוימים, ושינוי סדרם של אחרים, והכל ע"מ להקל על הבנת המהלך העיקרי, תוך ניסיון לשמור בכל זאת על סגנונו המיוחד של הרב נריה זצ"ל בשיחותיו. אני תפילה שהצלחתי במשימה זו, ושאכן נערכו הדברים בצורה הראויה למי שאמרם. וכמובן, כל טעות יש לתלות במלאכת העיבוד והעריכה.

בניין השקפת עולם מסודרת

הדבורה מייצרת דבש. את הדבש היא מייצרת ממגוון פרחים ועצים, לא ניתן להבחין מאיזה פרח נלקח העיס לייצורו של כל דבש, ובכל זאת ניתן להבחין בין דבש דבורים המיוצר מפרחי עצים הגדלים ע"י בתינו, ובין דבש המיוצר מדבורים הניזונים מפרחי הבר בשדה.

משל זה נכון גם ביחס לבניית השקפת העולם שלנו. השקפת עולם איננה נבנית מספר אחד, מקו מחשבה אחד. האדם מושפע ממה שהוא קורא, שומע ומבין, והכל מתמזג יחד ובונה את השקפת עולמו ואת דרך פעולתו. ישנו הבדל בין מי שבהשקפת עולמו אין קו יסודי אחיד אלא מזיגה של אוסף רעיונות ממקורות שונים, לבין מי שאמנם גם אצלו הדברים מגוונים, אך עדיין ישנו קו אחיד בבחינת 'כל הנחלים הולכים אל הים' - הים המיוחד שלו. והקו האחיד נותן בסופו של דבר בסיס להשקפת העולם.

¹ מאמר זה הינו שיעור ששמע הרב קובי לוי וערך אותו לטובתנו.

אחד הדברים הנפלאים שראינו בספרי הרב זצ"ל זה המגוון הגדול של מקורותיו. בדבר זה יכול להרגיש רק מי שלמד קודם ספרים אחרים כגון: מו"ג, כוזרי, רמח"ל, מהר"ל, ואחר כך הגיע למאמר של הרב. ואז פתאום אתה מרגיש שביטוי זה הוא ביטוי מיוחד של המהר"ל מפראג, והביטוי הזה הוא ביטוי מיוחד של הרמח"ל, מושג זה הוא ביאור של דברי הרמב"ם, וזה של הכוזרי.

אם רוצים אנו למצוא קו מרכזי במשנתו של הרב אז ריה"ל ודאי הטביע עליו את חותמו, וכן המהר"ל מפראג, אשר למעשה הוא (המהר"ל) ממשיך את הקו של ריה"ל, א"כ בסגנון אחר הקרוב יותר לרמב"ם בהסבר ההבעות השכליות, אך הביטוי החזק ביותר הוא ריה"ל בכוזרי ובשיריו.

וכך נכון הדבר כשאנו באים לסכם את הלימוד שלנו. בעצם, במשך הזמן דיברנו על נושאים שונים וענייני חג בחג, ואעפ"כ, מתוך הדברים הכלליים שנאמרו ניתן למצוא קו כללי אחד, ואת זה צריך לדעת להרגיש. הקו הכללי אומר שיש דעה אחת מרכזית, ואותה צריך להרגיש, ואותה צריך לפתח, שהרי היא נותנת לך את האפשרות שלא תהיה מפוצל. וכדברי הכתוב במשלי³: "הט אוזניך ושמע דברי חכמים (בלשון רבים) וליבך תשית לדעתי (בלשון יחיד)". אמנם דברי חכמים הם רבים, אך צריך להרגיש שהכל מכוון לדעה אחת - לדעתי.

בכ' תמוז כשעליתי ארצה, עליתי באוניה קטנה ששמה צ'צ'רני מאודסה ליפו, וכדרכי התפללתי והנחתי תפילין בכל יום. הדבר נודע לצוות האוניה ויום אחד ניגש אלי סגן רב החובל וביקש לשוחח איתי, וכך ניהלנו שיחה בענייני אמונה. בסוף ביקשתי ממנו לעלות למעלה לתא רב החובל לראות איך מנהלים את האוניה בנסיעתה. בימים אלו ההגה היה עדיין דיני, והנה עומד שם סגן רב החובל ופוקד על בעל ההגה (ברוסית): קצת ימינה, קצת

² וכך הגדיר הרב זצ"ל את שיטתו של ריה"ל במחשבת ישראל: "הכוזרי" - המבט ההווייתי האלוקי- להשקפה של ר' יהודה הלוי קרא הרב בשם זה. "נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הגוים וראה כל העם את מעשה ה' הגדול והנורא אשר אני עושה עמך" - המבט ההווייתי האלוקי רואה את כל הדברים הללו, מעל לעניין של מוסר ומעל לעניין של שכל.

העניין של סגולה ולב מתחיל כבר מאדם הראשון. סגולה ולב הוא דבר אשר בעקרו הוא כבר יותר מיסטי - פנימי. וכדברי הזוהר הקדוש ביחס להקב"ה: "אע"ג דלית מחשבה תפיסה ביה, רעותא דליבא תפיס ביה". הלב מרגיש הרבה יותר ממה שהשכל יודע להסביר. אם אנחנו מדברים על הקב"ה - המחשבה לא תופסת, אבל הלב מרגיש שיש איזה רוממות, איזו התעלות שאינה ניתנת להסברה, ופה אתה מרגיש את היסוד האלוקי. הנפש הפיזית של הרב - הנשמה הפיזית שלו נפגשת בר' יהודה הלוי, ובעצם היא נפגשת עם ההרגשה הפנימית של עצמה. בדרך הטבע ריה"ל דיבר יותר אל ליבו, אל נפשו. צריך היה לראות את הרב במוצאי שמחת תורה בסיום ההקפות השניות בשירת 'שאלוני רעיוני' (הרב אף הדפיס זאת בסידור עו"ר עמ' שעד') בהתייחד העובד עם המלך במסיבו - באיזו התרגשות היה קורא כל פסקה, שר אותה מתוך התרגשות מרובה. בכל פיסקא ופיסקא של שיר זה מצא הרב בעצם את עצמו.

³ כ"ב, י"ז.

שמאלה, ישר, ישר, עוד קצת ימינה, עוד קצת ימינה וכו'. על השולחן לידו היה מונח ספר "נתיבי היס" ואני רואה בו קוים ישרים. שאלתי אותו מדוע אני רואה שמסומנים בספר קווים ישרים אך שומע 'קצת ימינה, קצת שמאלה' ולא 'שר'. נעניתי שהקו הישר הוא הנתיב המרכזי שבו אנו נוסעים לעבר מטרתנו, אך בים ישנן בעיות של גלים ורוחות, ובכדי להתגבר עליהם לפעמים זזים קצת שמאלה ולפעמים קצת ימינה, אך אין מתרחקים מדי מן המסלול המרכזי, כיוון שהוא המחבר אותנו אל המטרה.

מסר זה הוא מאלף מאוד לגבי כל אחד ואחד מאיתנו. קצת ימינה, קצת שמאלה, אך לא להתרחק יותר מדי מן המסלול המרכזי. שהרי כדברי רש"י על הפסוק: "את הדרך אשר נעלה בה" - "אין דרך שאין בה עקמומיות". גם החיים הם כאלו. אין מצב שאתה לא נתקל בבעיות ובצורך להתחשב בכל מיני דברים, אך אסור לשכוח את המסלול המרכזי שבחרנו. אפשר לסטות הצידה כאשר זוכרים את המסלול המרכזי. הגמ' במסכת ב"ב דנה באפרוח המתרחק מן הקן "כי חזי לקיניה" - כשהוא רואה את הקן מרחוק הוא מדדה הלאה, אך כל הזמן הוא מפנה את ראשו. כך גם אנו ביוצאנו לדרך. צריך תמיד לראות את הקן מרחוק ולא להתנתק ממנו. למעשה, זו הבעיה המרכזית של כל אחד ואחד מאיתנו, ובעיקר של היוצאים לדרך. ובאותה מידה שהאדם מגבש לעצמו יותר ויותר בצורה ברורה את הקו המרכזי, כך כל מיני השפעות זרות מסביב לקו המרכזי אינן פוגעות בו, ובעז"ה דרך החיים תהיה ברורה לפניו.

חלוציות ציבורית

הרב פרץ, רבה של רעננה, אמר במסיבת 30 שנה לשיבת רעננה בדברו על ישיבת כפר הרא"ה: "אני מוכרח לומר שכל אדם שלישי שאני פוגש בצמרת הציבורית למד בכפר הרא"ה". ולכאורה דבר זה מפליא מאוד, אך נראה שהתשובה על כך היא שב"ה בכפר הרא"ה גדל תמיד ציבור שפניו מופנות כלפי העם. לאו דווקא דרך חלוצית של התיישבות, אלא דרך חלוצית ציבורית של: 'תפעל בסניף, תפעל בקהילה', בכל מקום אליו אתה בא אל תהיה פסיבי'.

⁴ דברים א', כ"ב.

⁵ כ"ד.

⁶ הרב פרץ היה אז שר בממשלת ישראל.

בישיבות המוסר מדברים הרבה על תיקון המידות של האדם - זהו דבר גדול מאוד. אך פה קורה דבר מעניין מאוד: תלמיד ישיבת מוסר מעולה הוא אישיות נהדרת, בעלת מידות, כל דבר אצלו הוא שקול ומחושב, הוא אינו פזיז, אך תוך כדי כך, עם כל המעלות הללו, ישנו גם חסרון מסוים. אדם שכל הזמן עסוק רק עם עצמו, אפילו שזה למען מטרה טובה, בסופו של דבר הוא פחות מדי נותן לאחרים. מתפתח איזושהו אינדיבידואליזם, אינדיבידואליזם רוחני - אבל אינדיבידואליזם, מה שאין כן ביסוד החלוצי הציבורי והקהילתי. והדבר מתבטא בתחומים רבים: המאבק על שלמות הארץ, מיזוג אמיתי בין העדות וכו' וכנראה שבסופו של דבר הדברים חודרים עמוק עמוק להכרה. וכך, בכל מקום בו נמצאים בוגרנו הם כנראה פעילים יותר ומגלים יותר יחס ואחריות, ועל כן, כנראה גם יותר מרגישים אותם בשטח.

הגישה הכללית צריכה להדריכנו בכל מקום: בבית הספר, בבית הכנסת, בקהילה, ובייחוד בקרב ציבור צעיר אשר עדיין בונה את ביתו ומחנך את ילדיו, כי אם לא תהיה לו גישה ציבורית מיוחדת הוא ישקע בעצמו.

לפני כל חופש אנו מדברים: "שכשאתה בא הביתה תפעל בסניף תעשה משהו. אתה בא לשיכון שלך וישנם שם ילדים שמסתובבים ברחוב, אם אתה יכול- תרכז כמה ילדים, תשב איתם ותדברו, תלמד איתם משהו, תקרב אותם". זה דבר עצום - רעיון השליחות, הרגשת השליחות. הקב"ה מטיל על כל אדם שבא לעולם איזו שליחות, והרגשת השליחות חייבת ללוות אותו לאורך ימים.

זהו קו כללי אשר לקחנו מהרב זצ"ל, להיות פעיל בכל מקום, עם הפנים כלפי העם, לקרב ברוח טובה, לשמש דוגמא. ובסופו של דבר זה מורגש. "אני שייך לכלל ישראל" אמר הרב לאלו שרצו ליצור מעין חסידות סביבו, ואותה כלליות חתמה את חותמה על כל מיני דברים בחיים הציבוריים. יש גישה של 'כלל ישראל' לעומת המחשבה של 'אני את נפשי הצלתי'⁷.

⁷ דוגמא לקו זה, ניתן לראות גם בויכוח הגדול שהחל בגרמניה והונגריה בעניין הקהילות הנפרדות. באותה תקופה ידם של הרפורמים בגרמניה הייתה על העליונה והם ממש הרסו: סגרו מקוואות, הרסו ישיבות וכו' - ממש נלחמו. ובמקומות אלו אם רצו היהודים להציל את עצמם, הם היו צריכים להתארגן לחוד ולנתק כל קשר עם הקהילה הנשלטת ע"י הרפורמים. כיוון שלא הממשלה החזיקה את הקהילה: (הרב, השוחט, בית הכנסת, המקווה וכו'), אלא הקהילה בעצמה, ע"י תשלום מיסי הקהילה, אפשר היה להתארגן ולהקים קהילה נפרדת. ובגרמניה הייתה מחלוקת גדולה מאוד בעניין הזה: מצד אחד, גאון גדול וצדיק, הרב במברגר מוירצבורג (אשר חיבר חרבה ספרים), לא הסכים לקהילה נפרדת, ומצד שני הרש"ר הירש. כל זמן שניתן לשמור על אחדות הקהילה, וע"י זה נצליח לשמור על החלשים שלא ייהרסו לגמרי, אנו מחויבים לכך. ואמנם הם הרוב אך עלינו להשתדל ולהגיע לפשרה, שבדברים יסודיים יקבל הרוב את דעת המיעוט. למעשה יצא טוב לשני הצדדים: הפחד של אנשי הקהילה המורחבת (החלשים מבחינה דתית), שמא יעשו קהילה נפרדת כמו בפרנקפורט, אילץ אותם להתחשב יותר ויותר עם הדתיים. אי"כ, יצא שהקהילה הנפרדת השפיעה על כך שבקהילה שנשארה

וא"כ עפ"י הקו המרכזי הזה, ישנו בלי ספק הבדל ביחס לאחדות ישראל של תלמיד שלנו, בוגר שלנו, שאצלו עניין זה הוא הרבה יותר עמוק, הוא ספג אותו לתוכו, לבין אנשים אחרים אשר אין זה נוגע כ"כ לנפשו. זה היסוד של הקו הגנרלי - הקו המרכזי, הוא מאוד מאוד חשוב. אז כאמור יכולה להיות סטייה מסוימת ימינה, יכולה להיות סטייה מסוימת שמאלה, אבל אין לשכוח את הקו המרכזי.

זה לעומת זה

הציבור, מה שמכונה היום 'הציבור החרדי', משתדל מאוד לגמד או להתעלם מהרב קוק מפני שהם לא יכולים להתמודד איתו, הוא גדול מדי בשביל כך. ראשית, הוא גאון עצום בתורה⁸, כל מי שבא אל הרב לשאול אותו איזושהי שאלה בגמרא, איזה קושי, הייתה לו ההרגשה שהרב זה עתה למד את הסוגיה. אמר לי הגאון ר' שלמה זלמן אויירבך - גדול דור !? הגדול בדורות, כמות כזו גם בהלכה, גם באגדה, גם במחשבה, גם בקבלה, איפה מוצאים דבר כזה?! בקבלה הרב למד עם מקובל גדול, בעל "לשם שבו ואחלמה"⁹. הרי בקבלה יש גם כן שיטות: שיטת הרמב"ם, שיטת האר"י הקדוש, הרמח"ל, הרב ידע את כל השיטות.

אז אם הם כ"כ מעריכים את הגודל שלו בתורה למה לא מעריכים אותו בהשקפות שלו ??? או, פה הם מפחדים, כי ההשקפות של הרב נוגדות את כל הדרך שלהם. בנושא ארץ ישראל, בנושא אחדות ישראל, הם משתדלים להתעלם מדעותיו. להתנגד הם לא יכולים, אבל להתעלם הם יכולים, כביכול. גם זה לא יועיל להם.

הדרך של הרב, הדרך הציבורית שלו, דרך הלימוד, א"י, עם ישראל, מאוד מאוד מפחידה אותם, ואני מבין אותם טוב מאוד. אם אנו רוצים שיהיו לנו גדולי תורה שממש ממיתים את עצמם

מאוחדת יתחשבו יותר בציבור האורתודוקסי ממש. אבל עקרונית הייתה כאן מלחמה גדולה מאוד, כיוון שאם אתה מפריד את הציבור הדתי מהחילוני, הציבור החילוני מרגיש חופשי לנפשו וההרס גדול הרבה יותר. ולעומת זאת, אם אתה נשאר ביחד בקהילה מאוחדת, הציבור החילוני בבעיה והוא מוכרח להתחשב בציבור הדתי. ואכן, ניתן לראות שהגדולים ברוסיה לא הסכימו לעשות קהילות נפרדות. וברוסיה לא הגיעו אף פעם למצב שהציבור שנקרא חופשי יותר יהיה כ"כ חזק כמו שהיה בגרמניה, שם הם היו הרבה יותר חזקים. ויש בעניין זה תשובה של הגאון ר' חיים עוזר גרודזינסקי מוילנה, שבעניין זה צריך תמיד להחליט לפי תנאי המקום מה עדיף לחיזוק הדת, האם להיות ביחד או להיפרד. תמיד יש לעשות את החשבון של הכדאיות המעשית.

⁸ יזמתי עכשיו רעיון שנוציא קובץ גדול: "דיונים בהלכה של חידושי הרב" (הלכות הראי"ה יצ"ל ע"י בית הרב בשנת ה'תשנ"ב) יש הרבה דברים, שאלות ותשובות יפות מאוד, דברי הרב בהלכה. וישנם שם חידושים יסודיים וחשובים הלכה למעשה, וחשוב שהציבור יכיר גם את הצד הזה של הרב. (הרחבה בעניין זה במבוא של הרב נריה

⁹ ראה בליקוטי הראי"ה א' עמ' 322.

באוהלה של תורה, אז הם צריכים כביכול להיות סגורים הרמטית, כל עניין אחר שמטריד את המוח זוהי פגיעה בלימוד.

אספר לכם סיפור שממחיש את ההבדל: פעם קבלתי מחמאה בעניין זה מהרב. הרב היה צריך לכתוב משהו בחוה"מ, והרב היה מקפיד שלא לכתוב דבר בחוה"מ. אבל זה היה דבר דחוף, והיה צריך שמישהו יכתוב בסגנונו של הרב. ופתאום קראו לי והרב אמר לי (בהברה אשכנזית): "אתה מכיר את סגנוני". זו הייתה הפתעה בשבילי. אמנם הרב קרא הכול ושמע הכול, אך אני הדפסתי מעט מאוד משירי. כנראה שהדברים הגיעו בכל זאת לידי הרב והוא אמר לי עפ"י זה "אתה מכיר את סגנוני"¹⁰.

ולעומת זאת, פעם אחרת, עדיין בזמן שלמדתי במרכז הרב, היה צריך לכתוב איזה מכתב בשביל הסוכנות, והחליטו שעולה מרוסיה צריך לכתוב משהו, אז בא אלי עסקן שעסק בעניין זה וביקש ממני שאכתוב לו את המכתב. אינני יודע כיצד זה היה קשור למשגיח של ישיבת 'חברון'- ר' לייב חסמן¹¹, אך הוא הביא אותי לישיבת 'חברון' והציג אותי לפני ר' לייב חסמן: "זה בחור שיודע לכתוב" אמר. ר' לייב חסמן הביט בי במבט חמור וכועס ואמר: "אם אתה יודע לכתוב, מן הסתם זה בא על חשבון הלימוד". אם אתה יודע לכתוב מן הסתם הקדשת לזה תשומת לב וזה היה על חשבון הלימוד. כלומר, באותו הזמן לא למדת תורה, אלא למדת לכתוב. אתם מבינים מהתגובה הזאת מה הגישה. במקום היחס המעודד של הרב: "אתה מכיר את סגנוני", הנה עומד משגיח של ישיבה גדולה וחשובה ומגיב: "אז מן הסתם זה על חשבון הלימוד", "היית צריך לשבת ללמוד בזמן זה". הסיפור הזה הוא דוגמא שמבליטה את ההבדל בגישה. הרב כותב כמה פעמים: "ללמד את בני יהודה קסת"¹². בפסוק נזכר "ללמד את בני יהודה קשת", וכותב הרב כי לעתיד לבטא ייהפך העט להיות 'כלי הנשק' שלנו בחברה, ואנחנו צריכים לפתח בני תורה ת"ח שידעו להשתמש בנשק הזה כהלכה. אז הרב מצא שיש בחור או כמה בישיבה שיודעים לכתוב, אדרבא, אח"כ הם יקראו מאמרים, ידעו להגיב, וכך הלאה. פה אתם רואים ממש את שתי הגישות, והן מתנגשות. אז ישנה גישה שחושבת שיש לדאוג רק ללימוד, ולכן אנחנו דוחים את כל הדברים האחרים: אחדות ישראל, מדינת ישראל, צה"ל, ב"ע (ח"ו...).

¹⁰ כשנבחרתי לכנסת אמר לי יערי מ'חשומר הצעיר': "סוף סוף יש דתי אחד שיודע גם כן לדבר".

¹¹ חיבר ספר "אור יהל". מופיע בלקח טוב על פרשת שבוע.

¹² אגרות הראייה בי עמי רכ"ו.

שוב אספר לכם סיפור: פעם הזדמנתי אצל רב שעמד בראש ישיבה חשובה, והוא הכיר את המשפחה של חותני. ביקרתי אצלו באיזה עניין, והוא אמר לי: "שמעתי שאתה מצליח בחינוך, אז למה לך להתייחס אל ילדי ביה"ס של ה'מזרחי', תתייחס לילדי ה'חינוך העצמאי' שם תשיג יותר". שאלתי אותו: "ומי ידאג לילדים האלו שבבתי הספר של ה'מזרחי'?"

- "שיעשו זאת אחרים".
- "מי זה אחרים"?
- "אנדר - אחרים".
- אמרתי לו: "אז אני כנראה שייך לאחרים שצריכים לעשות את זה".

ולעומת זאת תראו גישה הפוכה. כשהייתי אצל הר' מלובאביץ' בקיץ תשכ"ז, החלטתי לדבר איתו גם על בנ"ע, קצת לשמוע את דעתו. אז סיפרתי לו, ואז שאלתי: הרי בנ"ע היא תנועת נוער מעורבת ואני יודע שנוהגים בחלק מהדברים שלא כהלכה ולא פעם יש לי על כך נקיפות לב, מה דעתו של הרב על הדבר? דיברנו יידיש והוא אמר לי: "ר' נריה, דע לך, ההכרה שלך צריכה להיות כל הזמן שזה אסון המצב הזה של בנ"ע, אבל הוא בא להציל מאסון יותר גדול. כלומר, אם הנוער לא יהי בבנ"ע, הוא יפנה וייהרס לגמרי. אז תדע שהמצב הזה איננו מצב אידיאלי, אלא של בדיעבד, אבל הוא בא להציל ממצבים חמורים יותר. ואם הנך יודע שאותם הילדים שנמצאים בבנ"ע לא היו הולכים ימינה יותר לציבור החרדי, אלא הולכים שמאלה, אתה יכול להמשיך בדרך".

דעת הרב הייתה אותו הדבר. הוא לא חידש לי בזה דבר. אתם מכירים את המאמר הזה ב"שדה הראי"ה"¹³ על יחס הרב לבנ"ע, יש שם פרק שלם על כך. כנראה שדיברתי את דברי עם הרבי מתוך איזו התרגשות, לכן, כשגמרתי את השיחה הוא חזר לנושא הזה ואמר לי: בכל מקום שהקב"ה מעמיד את האדם - זאת השליחות שלו, אז אם הוא מחזק יותר את הפעילות בבנ"ע - זאת היא כנראה השליחות שלך. אז במקום שפה ראש הישיבה אומר לך: "לך לילדי החינוך העצמאי ואת העניין של חינוך המזרחי יעשו אחרים", ישנה פה גישה הפוכה, שליחות כלפי כלל ישראל. כאן ההתנגשות.

[ונזכיר כאן את מה שסיפר לנו הרב נריה זצ"ל על פגישה שהיתה לו אצל החזון אי"ש זצ"ל: הייתה לי בעיה מסוימת וזה היה אחרי שנפטר כבר רבי ומורי הרב חרל"פ זצ"ל, שאיתו הייתי

¹³ עמי 565-581.

מתייעץ בדברים אישיים - נפשיים יותר. הייתה לי הצעה חשובה מאוד שהייתה כרוכה בעזיבת הישיבה, אז החלטתי לגשת לחז"א ולשאל אותו מה לעשות, ומה שיגיד אני אעשה. מעניין שכשהצגתי את עצמי הוא אמר: "אני יודע על המתרחש", הוא ידע מה זה ישיבת בנ"ע ולא רצה להשיב לי על שאלתי. הוא חשב שאני בא לשאל אותו ולאחר מכן אגש ואשאל רבנים נוספים וכך אאגור לי מספר תשובות. אמרתי לו שמה שהוא יאמר לי אני אעשה, ואז הוא נתן לי תשובה ברורה. בזמן שרצה להשתמט ממני הוא אמר לי: "בגוף האדם יש כוחות שונים - כוחות מושכים וכוחות דוחים, וכח זה סותר לכאורה סותר את כח זה, אך למעשה אין סתירה, זהו מבנה האורגניזם. הכוחות השונים מהווים יחד את גוף האדם. כך גם בכלל ישראל יש כוחות שונים, ולכאורה נראה שהם סותרים זה את זה, אך למעשה אין זו סתירה, זה מהלך אחד וזה מהלך שני - וכולם יחד מהווים את כלל ישראל". ואז הוא המשיך ואמר בחיך: "אתה הרי שייך לחוג מסוים, ואני קרוב לנטורי - קרתא, אז איך אני יכול לייעץ לך?" אבל ההקדמה הזו שהקדים לי ובה לא אמר שהדרך שלי אינה נכונה, אלא שהוא הולך בדרך אחת ואני הולך בדרך אחרת, ואין סתירה בין הדברים, זה היה בשבילי גילוי גדול. ביסוד הדברים אמר החז"א שהוא לא פוסל את הדרך האחרת. אמנם הוא לא הולך בדרך הזו, אבל יש עוד דרכים והן גם לגיטימיות. והחידוש היה שהוא אמר זאת.

סיפר לי אחד התלמידים של פונוביז' שהוא הזכיר את הרב קוק צ"ל בזלזול קצת לפני ר' שמואל רוזובסקי, והוא חשב שהרב רוזובסקי יסכים איתו, אך הרב אמר לו: "יש דרך כזו ויש דרך כזו ואל תגידי שמפני שפלוני אמר אחרת זה פסול, לא, יש גם דרך אחרת, ויש גם מקום לדרך הזו".

אז למעשה שתי הדוגמאות שהרב אומר: "אתה מכיר את סגנוני" ושמח על כך, לעומת "זה בטח בא על חשבון הלימוד", והגורם לכך, הפחד הגדול שמא לא נצליח לתקן את הדור כמו החזון איש, כמו הגרי"ז, כמו ר' זלמן, הפחד הזה מדריך את הרב שך¹⁴. ובשביל להצמיח 'חזון איש חדש' האדם הזה צריך להיות הייתי אומר: "סגור הרמטית". ובשביל להיות 'סטייפלר'

¹⁴ אמנם באותה מסיבה ברעננה סיפר הרב הס סיפור מעניין, אני כ"כ שמחתי על הסיפור הזה מפני שאני נוהג לפי הסיפור הזה כבר מזמן. כשבא מישהו מתלמידי רעננה שרצה להפסיק את הלימודים בישיבה התיכונית וללכת ללמוד בישיבה הגבוהה, כמו שראינו אצלכם כאן דברים כאלה, הוא הלך והתעניין מאוד, וביקש שישאלו את הרב שך איך לנהוג. אמר להם הרב שך: "היום נפשו חשקה בתורה, אך המצב של הבחור הזה מעיד שבעוד שנתיים יהיה לו משבר נפשי, ואז תהיה לו נסיגה חמורה ביותר, עדיף שיגמור את לימודיו בישיבה התיכונית ואח"כ יצא לישיבה הגבוהה". זאת הייתה הפתעה בשבילי, הרבה פעמים אני עונה כך על אותן השאלות ורק במקרים מסוימים יכולתי להסכים לכך, שידעתי שאפשר לגמור את זה בכי טוב. אבל בהרבה מקרים אמרתי לבחור: "תדע לך שיכול להיות משבר אח"כ, לא כדאי, תתאמץ". אז מצד אחד גם הם מבינים שיכולות להיות בעיות כאלה, ובאופן פרטי הוא פסק לתלמיד כך, אבל באופן כללי הוא נתון לדאגה איך להצמיח 'חזון איש'.

חדש, האדם צריך להיות כל כולו נתון לתורה. אבל אם רוצים לדאוג לכלל ישראל אז צריך להקים את בנ"ע, וצריך לדעת לכתוב, וצריך לדעת לדבר, וצריך וצריך וצריך...¹⁵.

איך הקב"ה מסדר את העניינים אנחנו לא יודעים, אבל יש לנו כלל גדול. כתוב בתהילים¹⁶: "תורת אלוקים בקרבנו לא תמעד אשוריו". אם תורת אלוקיו בקרבנו, אז הוא לא יפול ולא ימעד. איפה הרגליים מועדות? בדרך חלקה. אנחנו כולנו הולכים בדרכים חלקקות. את הרשעים מקללים "יהי דרכם חשך וחלקקות, ומלאך ד' רודפם"¹⁷. אנחנו הולכים ודרך החיים שלנו מאוד 'חלקקה', קל מאוד למעוד, אבל רק אם הכול לשם שמיים ויש סיעתא דשמיא אז אנחנו זוכים ל"לא תמעד אשוריו". ככל שאנחנו יותר קדושים, יותר מלאים ב"תורת אלוקיו בקרבנו", שאנחנו לא עושים את זה לשם כבוד, לא לשם ממון, אלא כוונתנו רצויה, אז בעזרת ד' גם לא נחליק. וב"ה בסופו של דבר היום כבר יודעים, שדרך הישיבות התיכוניות צלחה, והרבה ממורי התורה הגדולים לא היו מגיעים כלל לעולם התורה בדרך אחרת (לא כולם כיפות סרוגות), והם הלכו בדרך הזו לשם שמיים וב"ה הגיעו לאן שהגיעו.

לא פשוט ללמוד תורה בעולם הרדיו והטלוויזיה, עולם המונדיאל, עולם משוגע, שמיים וארץ - מונדיאל. ואנו כן רוצים לשמור על הדרך הייחודית מאוד. אתם חיים בעולם די קשה, ישנו לחץ של החברה החיצונית, וכדי לשמור על הפנימיות שלכם אתם צריכים כוחות. אז אם מישהו רוצה להסתגר לגמרי קל לו יותר, אבל ב"ה אתם לא צריכים להסתגר, ואתם באים במגע עם אלה שלא כמותכם. אנו מעודדים הרבה את החברים שהמשיכו בישיבות שיקרבו אליהם את אלה שהלכו ישר לצבא, שיעזרו, שיהיו יחדיו, זה יכול לחזק מאוד. וכן, יש לעודד את כולם לשמור על קשר בין החברים ועם הישיבה. זה מעיד גם על יחס, שאתה לא מנתק את עצמך מן הכלל.

אז רבותי, ב"ה שאתם שייכים לאלה שבחרו דרך לא קלה אחרי השנים הללו ושקדמו להם. יש להיות עם הפנים אל כל חלקי העם בכל המצבים עד שנזכה שדרכינו תהיה דרך המלך ונגיע לישועה, ובין המצרים ישמחו הישרים!

¹⁵ ועיין באיגרות הראי"ה א' קמ"ו: "מעולם לא עלה על דעתי שתכלית הישיבות בישראל הוא רק כדי להעמיד

רבנים..."

¹⁶ תהילים ל"ז.

¹⁷ תהילים ל"ה, ו'.